

Kőkert

(Szabadka, 1959)

Triceps (Lantos László) rendező, performer, író. 1955-ben született Nagy-kikindán. Szabadkán érettségizett, majd az ELTE magyar–szerbhorvát–esztétika szakán folytatta tanulmányait. Jugoszlávia, Svájc és Románia után, 1993-tól Budapesten él. Legutóbbi írását 2016. 11. számunkban közöltük. — Részlet *A hideghullám gyermekei (1952–2012)* című önéletrajzi regényből.

¹gusar = rabló, kalóz
(szerb)

²kabazon = üdítőital
(szerb szleng)

Vasárnap kora délután anya és én kidöcögünk villamossal a palicsi állatkertbe, ami messze földön híres a Tito marsall által adományozott egzotikus vadakról. Tízhektáros terület ez, ahol a jávai csimpánzoknak saját szigetük van, és a bejáratnál egy matuzsálem kakadupapagáj vár, aki villás farönkön ülve kárálja a déli guszárok¹ minden dalát. Anyámmal kézen fogva sétálunk a búzló és lomha oroszlánok, tigrisek, gepárdok ketrecei előtt — engem csak a műrom ormán gubbasztó kőszirti sas nyűgöz le. Nézem, ahogy nem mozdul, és szilánkos tekintettel szemléli az elérhetetlen prédát. Leccapna ránk, szétmarcangolna és cafatonként benyelne, azután kiöklendezné angyaltollunk — nem maradna belőlünk más, csak egy undorító szörgombóc. Isten simogatja az elbukott angyalok szárnyát. Itt a bamba víziló is, a vastag üveg mögött lapuló kígyók, a zergék és őzek szétfutnak, a kilencöves tatu ki sem dugja az odújából a pofáját. Mutti elmegy a közeli büfébe kabezont² venni, pár percre magamra hagy. Megbízható négyéves vagyok, rögtön átcsúszok az alacsony fémkorlát alatt, és odanyújtom a fehér gorillának a szendvicsem maradékát. Elveszi, rám pillant időtlen szemével, és mogorván a ketrec sarkába ballag velem. Kitör a hisztéria, egyszerre többen rángatnak vissza, összeszorítom a szám ijedtemben. Szidják a szüleimet, kérdezik, ki fia vagyok, a gorilla meg csak békésen rágcsál. Elmenekülünk a rezervátumból, a narancsital is ottfelejtjük, nincs a beígért fagyi, sem számon kérő korholás. Anya a villamoskocsiban sírással küszködik, nyeli a könnyeit, védtelenül szomorú. *Nagyon veszélyesek ezek a nagy majmok* — mondja, és én nem értem az aggodását. *Kedves volt* — gondolom —, *szó nélkül elfogadta tőlem a sonkás-paradicsomos kenyeret, pedig csak a felét tudtam neki adni, ha tudná.* Sokfajta kertek léteznek a világban, ahol szabadon vagy rabságban vannak emberek, állatok és lények — nekünk, gyerekeknek az a kötelességünk, hogy szívből szeressük őket. Soha nem fognak bántani, hiszen csak barátságos tekintetünkre éheznek.

Szolid jólétben élünk: nagyszüleim bort és tejet mérnek ki a házban, zöldséget és gyümölcsöt árulnak a piacon. A helypénz csekély, és a Süketnémák Intézetével szemben bérelt standunk van. Ropogós a karfiol és a sárgarépa, illatos az őszibarack és az alma. Nagyon ügyelnek rá, hogy minden primőr és olcsó legyen. Szombaton állandó kuncsaftjaink vannak, akik már nem félnek sváb gazdától vásárolni. Sokszor magukkal visznek a piacra, a csípős hajnali félhomályban vidáman futkosok a halaskofa és a galambászok között. Hétvégenként átjön hozzánk egyik oldalági rokonunk, szájharmonikázni. Ülünk az alsó konyhában, bezúfolódva egy demizson homoki kadarka mellé, és

hallgatjuk. Virtuózan játszik, én így hiszem, nevetnek és beledanolnak a felnőttek. Még szigorú nagyim szája is elhúzódik néha, pedig nem szereti a Sanyit. Komolytalan férfinak tartja, aki nem tudja eltartani a családját, de mindig vigyorog és józanul is szétmuzsikálja a pénzét. Nekem furcsa örömet szerez a zene, érzem, hogy ez *valami*, valami *más*. Negyven év múlva beszélünk erről Gassal, és ő azt mondja, ha a Lujza utcai nyomorult lakás konyhájában, a kredenc mögötti ágyán nem gitározhatott volna, megőrül.

Júniusban kórházba kerülök, bélkiszélesedésem van a köldök alatti részen. Miatta nem tudok rendesen kakálni, ezért a kízó szorulás. Megoperálnak, elvágják valamit, és ezt a született bélműködési zavart lassan kinövöm. Öt napot fekszem az osztályon, a diagnózis „Megacolon cong”. A Mutti átszaladgál hozzám minden nap az usnóról,³ egyszer még a műtős gézmaszk is rajta marad, lázasan nem ismerem fel. Benéz Anna nővér is, anya első barátja. Ő modern nő, francia szabású ruhákat visel és sokat olvas. A combja vékonyka, de a retikülje artdeco. Anyám félénk, nem mer pasizni, pedig kibontott hajába belekap a jugend szél. Öntudatlanul választja a magányt, hogy nem kell senki, nem kell neki senki már. Anna kalauzolja a városban, bent ülnek Szabadka legelegánsabb éttermében, a Fehér Hajóban, és Cézár vinjakot⁴ iszogatnak szódával, ki merné megszólítani őket: *mágyárica, kisztihand!*⁵ Ani ad nekem egy papírmásé paprikajancsit, kényszeredetten húzogatom a zsinórját, és úgy érzem, ellopta tőlem a Muttikám. Igazi színházba megyünk, látok orosz melodramát és olasz komédiát. Engem is mindenhova magukkal cipelnek, mert egyetlen gyerekes anyának egyedül kószálni, nézd azt a kurvát. Anna nénit két év múlva elviszi valami szörnyű kór, biztos vérbaja volt, mondja rosszindulatúan a nagyanyám.

Anyám a 32. könyvét Annától kapja és beszámozza, kék tintával az első oldalán. Ivo Andrics: *Nyuszi* című kisregénye, amit húsz évvel később, mikor depressziós hullámok zilálják szét az arcát, „Morlok Gizikének nagy szeretettel” visszaadok neki. Üzenete van, rejtett sugallat, boldogabb idők könnyes mosolya. Olvastam többször, nem egy remekmű, kerestem és megtaláltam benne a halált: „A Száva ezekben a napokban elég sok holttestet vitt zavaros vizében s ezek a holttestek elvesztek a füzesekben, beragadtak a parti mocsarakban — vagy a Duna felé vitte őket a víz sodra, ahol aztán partra vetette és a parasztok eltemették őket minden bejelentés vagy tájékoztatás nélkül.”⁶ Most ott lapul az ágyunk melletti polcon, a „szerbek”: Milorad Pavić, Danilo Kiš, Miodrag Bulatović mellett. Lapos, kopott füzet, '49-ben adták ki Noviszádon — ki láthatná előre egy nőtény nyúl apológiáját?

Apám nem látogat engem. Kifutott az időből, neki annyi, nekünk ennyi. Elváltak, eltűnt. Nem érdekli, hogy hiányzik, hogy mire gondol a fia, mire vágyik ez a kölyök. Bírósági döntésre kezd tartásdíjat fizetni, a Tata hallgat, nagyanya megvetően dobja az asztalra a postás utalvát.

³ušno = fülészet: fül-orr-gégészeti osztály (szerb rövidítés)

⁴vinjak: a jugó konyak

⁵*mágyárica, kisztihand* = magyar kislány, kezitcsókolom (szerb–német)

⁶Herceg János fordítása

nyát. Elkezdek kicsit félni. Nem lesz ez így jó. Nem lesz apám. Sok időmbe kerül majd, hogy felismerjem a valóságot: az érettség teljes hiányát. Összeszorul a torkom ma is, ha erre gondolok. Szeretnék jó apja lenni ennek a fiúnak, akit csak úgy hozott a sors. „Szerelemgyerek”, hiába is tagadnánk. Én nem akartam *valakit*, aki utánam jön, aki öröklie a vérem és a szemem savóját. Méltatlannak éreztem magam hozzá. Döntést hoztam, alig negyven évesen, hogy egyedül fogok meghalni, ne sirasson senki. De egy mámoros szilveszteri pirkadaton '98-ban, egyszerűen letepertem a kedvest, és nem vigyáztam rá. Haragudott, szégyellte, hogy mindenki hallja, az összenyitott két szobában aludt szét-szóródva az egész Opál Színház. Így fogantál, Ábel. A Fényhozó látja lelkem, ezerszer áldom ezt a napot. Nem ismételjük meg az apák bűneit — bármit hozzon a kegyetlen megbocsátás.

⁷Idézet Rimay János verséből (1603–1606)

„Ez világ, mint egy kert; kit kőeső elvert”⁷ — felhős születésnap a szegényes udvarban, hátul paprikafüzérek száradnak a falon. Örökre elhagynak barátneim, Cincike és Marika. Csíkos matróruhában érkeznek, patyolatfehér pántlikával a hajukban, Cincike beverte a homlokát, flastrommal van leragasztva. Süldő lányok, keskeny az ajkuk, váratlanul apró cicijük nőtt. Már nem is olyan szépek, most valahogy Marika a csinosabb, még a csempe metszőfogát is megcsináltatták. Többet nem látom őket, az anyjuk férjhez megy egy hivatalnokhoz, és néhány hónap múlva a módos kertvárosba költöznek. Eljön a Mutti két munkatársa, Irén és Marija nénik is, a gyerekeikkel. Kapok ajándékba vitorlást, körbefutó kisvonatot és gumilabdát. Majd sokáig őrzöm, és kamaszkoromban eladom őket az ócskapiacon. Az árukon egy Janis Joplin-lemezt veszek, szóljon veszettül a *Down on me!* Pózolok a fényképésznél, kész röhej, ahogy az abacus színes golyóit tologatom. A gimiben elbukok harmadikban is matekból, kabalából magammal viszem a fotót, kiteszem a padra reményteljes naivitásom dokumentumát, és négyesre pótvizsgázok.

Régi dolgainkra mosolyogva nézünk
Ábelnek

Régi dolgainkra mosolyogva nézünk, vagy sehogy, megütközve balga elszánáson és a nem apadó erőn, ami már nincs.

*Szemetekből látszik, túl hosszú volt már az idő,
amit tehetetlen hallgatással töltöttem.
Neki kell fognom most, hogy megvalósítsam mindazt,
amit a régi időben elterveztem.
Felülvizsgálom tehát „ifjúkori” „álmaimat”.
Ezek bohóságukkal és a sok fölösleges energiával
megdöbentenek és fintort húznak arcomra.*

*Így okosabban persze minden nagyon is egyszerű.
De nem vitatható a jó szándék és erős törekvés a jó felé.*